

ZA VZDĚLÁNÍM
KNIŽKY PRO KAŽDÉHO

ZLOČIN A TREST

ÚVAHY O ZÁKLADECH TRESTNÍHO PRÁVA

NAPSAL

PROF. DR. JAROSLAV KALLAB

Knih prof:

Hennera

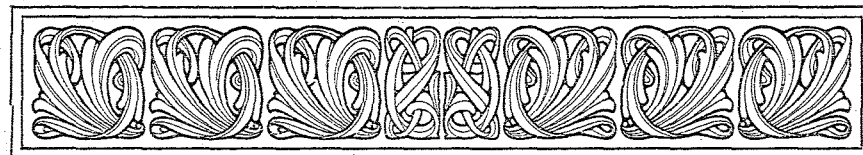

V PRAZE
NAKLADATEL JOS. R. VILÍMEK
SPÁLENÁ ULICE ČÍSLO 13 N.

1916.

Všecka práva — i právo překladu — vyhrazena.
Sbírka »Za vzděláním« je vydávána za účasti Osvětového Svazu
za red. Dra P. Zenkla.

Tiskem „Unie“ v Praze

I. Trestní právo.

A. Úkoly trestního práva.

a) *Ochrana právních statků trestním právem.*

Ve známém symbolu spravedlnosti, kde znázorněna jest Spravedlnost jako žena držící v jedné ruce váhy a v druhé ruce meč, vyjádřena jest trestní funkce spravedlnosti „mečem křivdu kárajícím“. Tak také obecně mínění vidí v trestní spravedlnosti jen, nebo aspoň především, trestání, a to trestání nikoliv jako činnost sociálně účelnou, nýbrž trestání jako výkon odplaty. Trest jest v očích velké většiny odplatou zla, které zločinec způsobil svým činem, zlem, které musí vytrpěti pod jménem trestu. Důsledně se pak za úkol trestní spravedlnosti pokládá řešení rovnice mezi tímto dvojím zlem, a v trestním právu se vidí soubor předpisů vyměřujících (asi jako ceník), jaký trest má podle vůle zákonodárcovy pachateli býti uložen, aby byl vyvážen jeho zločin.

S touto běžnou představou o trestním právu také souvisí, že se má obvykle za to, že trestní právo jest oborem právním, který může zajímati jen osoby zločinné — nehledíme-li k úřadům pověřeným výkonem trestní spravedlnosti.

„Řádného občana“ uspokojí již vědomí, že zločinec neujde „zaslouženému“ trestu. Mnohý jako státní občan a poplatník se zajímá leda ještě o to, aby náklady na výkon trestu,

jmenovitě tedy na vězeňství příliš nestoupaly, a aby v živnosti své neutrpěl soutěží práce trestanecké.

Právě tyto praktické úvahy však by měly být prvním krokem k poznání, že svrchu naznačený běžný pojem trestního práva není úplný, a že trestní právo dotýká se nejen osob zločinných, nýbrž všech. Dvojím směrem pak zasahuje trestní právo do života každého jednotlivce.

Především chrání jeho právních statků. Předpisy trestního práva se totiž skládají ze dvou částí, z nichž první jest vymezením činu, který má být trestán, druhá vymezením trestu, který stihne toho, kdo se onoho trestného činu dopustí. Ona vymezení trestných činů ovšem z velké části jsou v hlavních svých rysech dědictvím tak dávných dob, že si sotva uvědomujeme zájmy, kterých má být zákazem těchto činů chráněno. Že mne nikdo nesmí protiprávně zranit, usmrtit, okrásti, podvésti, pokládáme již za tak samozřejmé, že tomu sotva věnujeme zvláštní pozornost. A přece, představíme-li si, že by se této ochrany našim právním statkům — životu, jmění atd. — nedostalo, uznáme, že by společenský život v nynějších svých útvarech nebyl možný, že by nebyl ohrožen jen ten neb onen z právě naznačených statků, nýbrž celý soubor oněch zájmů, jež shrnujeme pod názvem kultury, bez níž si život stěží dovedeme pomyslet.

Jako kultura vůbec, tak i okruh právních statků, při nichž pocítujeme potřebu trestní ochrany, se neustále mění. Tak na př. v novodobých snahách o trestání nekalé soutěže, zvyšování cen jistými kartely a trusty, zneužívání pracovních sil žen a dětí, zanedbávání výchovných povinností vůči dětem, máme doklady, jak se stále šíří okruh zájmů, jichž má být trestním právem chráněno. Naproti tomu, rozpomeneme-li se, že jisté zločiny pohlavní, nebo náboženské, které byly ještě před sto padesáti lety přísně trestány, se dnes již netrestají, u jiných že se ozývají stále naléhavější hlasy, aby přestaly být trestnými, vidíme, že se na druhé straně okruh statků trestním právem chráněných — ovšem měrou nepoměrně menší — zužuje.

Tak ochrana právních statků a tím umožnění kulturního života národa jest předním úkolem trestního práva, úkolem, jenž se každého z nás přímo dotýká.

b) *Ochrana občanské svobody trestním právem.*

Druhý důvod, proč trestní právo zasahuje do okruhu zájmů občana, spočívá v tomto:

Třeba by zločinec vážně byl porušil cizí zájmy, přece na nynějším kulturním stupni vidíme v něm vždy ještě člověka, bytost sobě příbuznou, a již tato myšlenka nám brání v tom, abychom ho nechali za jeho čin trpěti více, než jest nezbytně nutno.

Tyto sympatie k osobě zločincově mají snad ovšem kořen méně lidumilný, než by se na první pohled mohlo zdát. Působit na ně nepochybně myšlenka, že by se snad mohl nějakého trestného činu za jistých okolností dopustit každý z nás, a že i pro ten případ chce být chráněn slepé pomsty osoby přímo zasažené.

Obava před libovůlí v trestání byla důvodem, proč se vůbec téměř na samém počátku státního života lidstva setkáváme se zjevem, že státní moc nastupuje mezi pachatele zločinu a zasaženého, přejímá za zasaženého výkon odplaty, a tak klade první základy ke státnímu právu trestnímu. Avšak ani to vývojem společenského života nestačí k ochraně proti libovůli. Vždyť stát sám nemůže nikdy jednat, nýbrž musí k tomu zřídit zvláštní orgány, úřady. Těmito orgány pak jsou zase jen lidé se všemi slabostmi lidskými, a proto i tu třeba ochrany proti libovůli, aby pod záminkou výkonu trestního práva se neuplatňovaly snahy, jež stát uplatnit nemíní. Proto jakmile národ ve svém vývoji dosáhne určitého stupně sebevědomí, jest mu nesenitelná myšlenka, že by osud jeho závisel snad na vůli osoby, jež má náhodou svěřen výkon trestní moci státní. Proto vidíme, že mezi požadavky, jež národové od konce XVIII. stol. kladli držitelům státní moci, chtějíce být uznáni ne již za pouhé poddané, nýbrž za plnoprávné občany, jest z prvních přesné vymezení jednak podmínek, jednak dosahu trestání. Zásada: „není zločinu bez zákona, není trestu bez zákona.“ byla z vedoucích hesel velké revoluce francouzské i hnutí, podnikaných v jiných státech za dosažením konstituce, a z nejdůležitějších ustanovení jak francouzských ‚práv lidských‘, tak státních základních zákonů o všeobecných právech občanů státních ve státech jiných. (U nás čl. 8 státního zák. z 21. prosince 1867 ř. z. čís. 142, § 4.

zák. o ochraně osobní svobody ze 27. října 1862 ř. z. čís. 87 a čl. IV. úv. zák. k trest. zákoníku.)

Tak stalo se trestní právo důležitou zárukou ochrany občanských svobod proti libovůli dočasných držitelů státní moci.

B. Zásady, podle nichž koná trestní právo své úkoly.

a) Zásada účelnosti v trestním právu.

Zákonné vymezování podmínek a rozsahu trestání, o němž byla řeč v předchozím odstavci, děje se ovšem podle týchž zásad, jimiž se řídí každá zákonodárná, ano každá rozumná činnost lidská vůbec, totiž podle zásady účelnosti a hospodárnosti.

Na to dlužno proto výslovně upozorniti, že mezi teoretiky trestního práva jest velmi rozšířeno mínění, jako by značilo jakési snižování trestního práva, kdyby bylo posuzováno podle své účelnosti, a jako by spravedlnost a účelnost se vzájemně vylučovaly. K této otázce, jež vlastně spadá již do okruhu právní filosofie, se později ještě vrátíme. Zde chceme upozorniti jen na to, že idea spravedlnosti jen toho vyžaduje, aby stejné případy byly posuzovány podle stejné zásady; zda tato rozhodující zásada vyvozena jest z nějaké vyšší a předem za správnou pokládané zásady, nebo ze zkušenosti, již nedovedeme jinak chápati než kausálně nebo účelově, to nepůsobí na spravedlivost konečného rozhodnutí.

Ovšem nelze si tajiti, že myšlenka účelnosti potud a tehdy jest nebezpečná, volí-li se nesprávně rozhodující cíl. Nesprávný jest ten cíl, který, jsa posuzován jako prostředek k dalšímu, vyššímu cíli, jeví se nám nezpůsobilým k jeho dosažení; tak na př., kdyby trestní právo bylo vybudováno na myšlence ochrany zájmů určité, právě vládnoucí společenské vrstvy. Tento cíl by byl jako vedoucí zásada pro vybudování trestního práva nesprávný, poněvadž ochrana jedné vrstvy ve státě na újmu ostatních není vhodným prostředkem k dosažení cílů, které sleduje dnešní stát jako celek.

Již z této poznámky jest patrné, že se v trestním právu neuplatňuje myšlenka účelnosti — jak se někdy za to má — jen při volbě a vymezování trestů, nýbrž že prostupuje celé trestní právo, tedy určuje i obecné podmínky trestání, jak níže poznáme, i vymezení jednotlivých trestných činů, i po-

sléze vzájemný vztah mezi činem a trestem I nejučelnější vymezení trestného činu může se státi neúčinným, je-li k němu připojen neúčelný trest, a naopak, účelně vymyšlený trest selže, je-li připoután k podmínce — činu — na nějž se nehodí. Zločin a trest tvoří právě se stanoviska trestního práva jednotku, kterou nutno stanoviti podle téže zásady účelnosti.

b) Zásada hospodárnosti v trestním právu.

Jen důsledkem a podrobnějším vymezením zásady účelnosti jest zásada hospodárnosti, jež se uplatňuje ve snaze, dosáhnouti co největšího výsledku co nejmenšími prostředky. Poněvadž trestem vždy stát zasahuje do okruhu individuálních statků, jinak chráněných a pro společenský život nezbytných, plyne ze zásady hospodárnosti snaha, aby tyto oběti byly co nejmenší. Tím docházíme k požadavku co největšího omezení trestního práva, totiž omezení na ty útoky proti právním statkům, jimž nelze se stejným úspěchem čeliti jinými prostředky, vyžadujícími menších obětí, a omezení na ty prostředky trestní, jimiž se ničí co nejméně hodnot pro společenský život cenných, nebo jimiž se dosahuje co největšího zisku pro společenský život.

Trestání vyžaduje však obětí nejen od těch, kteří jsou výkonem určitého trestu ve svých zájmech přímo zasaženi, nýbrž i od těch, kdo jsou povinni přispívati k úhradě státních vydání vůbec. Aspoň tento hmotný zájem měl by raziti cestu lepšímu porozumění pro trestní právo v našem občanstvu, než s jakým se setkáváme obyčejně. Idea hospodárnosti nejví se ve spojení stůj co stůj, nýbrž v účelném používání prostředků. Vynakládání tak skrovných prostředků, že jimi nelze dosáhnouti účelu, není hospodárností, nýbrž marnotratnictvím. Příliš často brání nemístná spořivost tomu, aby trestní právo volilo vhodné prostředky k dosažení svých účelů, čímž se stává výkon trestního práva nehospodárným.

C. Pojem trestního práva.

Dosavadní své výklady můžeme tedy shrnouti v závěr: Trestní právo jest onen obor práva, jenž upravuje výkon trestní moci státu, t. j. ochranu, které stát poskytuje potrestáním pa-

chatele právním statkům pro společenský život cenným. Trest jest zasažení pachatelových právních statků jinak chráněných. Okruh statků trestem chráněných, způsob i přímý cíl trestu mění se s kulturním vývojem národa, v němž trestní právo platí.

Trestní moc státní upravena jest právem trestním, to jest, trestní právo určuje hranici mezi trestní mocí státu a svobodou jednotlivcovou v tom úmyslu, aby výkon trestní moci státní nestal se proti jednotlivci nástrojem libovůle dočasných držitelů státní moci.

Jako každé právo jest i právo trestní formálně stanovením podmínek, za nichž má nastati určitý účinek. Podmínkou trestu jest trestný čin čili zločin v širším slova smyslu.

Při každém činu, tedy i při zločinu, můžeme rozeznávati stránku zevní čili fysickou, a vnitřní čili psychickou. Podle toho také jednajíce o zločinu rozdělíme si v dalším oddílu zločin v jeho vnější a v jeho vnitřní stránku a pojednáme o každé z nich zvláště.

Obeznamíme se tak — ovšem v nejhrubších rysech — s podmínkou trestání, přihlédneme ve třetím díle k trestání samému. A tu se opět pokusíme nejdříve si uvědomiti jeho vedoucí zásady, pak jeho úpravu v platném právu a v osnově chystaného nového trestního zákoníku, na konec pak několika slovy načrtne zvláštnosti, jež nastávají při trestání osob mladistvých.

II. Zločin.

A. Vnější stránka zločinu.

a) Předmět zločinného útoku.

Vnitřní stránka zločinného jednání, duševní stav pachatele zločinu, poutá k sobě pozornost zákonodárcovu na poměrně pozdním stupni vývoje lidského myšlení. Předpokládá již dosti důkladnou znalost duševních pochodů, jež mohou v čin vyústiti. Proto primitivní *) trestní práva nejen nečiní rozdíl mezi úmyslem a nedbalostí, nýbrž stíhají trestem i jednání osob nepřičetných, ano někdy i „činy“ zvířat.

*) primitivní = původní, prvotní, prvopočáteční, prostinký.

Pozornost primitivního trestního práva jest soustředěna téměř jen na zločinný výsledek, totiž na škodu způsobenou na některém právním statku. Při jednoduchosti primitivních životních vztahů jest ovšem okruh zájmů trestním právem chráněných velmi úzký. Přes to možno tu již rozeznávati dvě skupiny statků trestním právem chráněných, ano možno podle těchto dvou skupin mluvit o dvojím kořeni trestního práva, jež teprve vývojem srůstá v jediný kmen.

Jednu skupinu právních statků trestním právem chráněných tvoří statky jednotlivců. Při tom ovšem musíme míti na mysli, že při těsné rodové pospolitosti, která charakterisuje sociální složení primitivního státu, tu může jíti jen o útoky člena jednoho rodového společenství proti statkům společenství jiného. Proti útokům, jež se udály uvnitř jediného společenství, stát zprvu ochrany neposkytuje, poněvadž společenství rodové má dosti pravomoci, aby se uchránilo proti takovým útokům samo.

Útoky mezi dvěma rodovými společenstvy vedou v nejprimitivnějších poměrech ke stavu (krevní mstě), který v mnohém se podobá nynějším válkám, a jako válka končí se někdy zničením jednoho z obou soupeřů. Právě odstranění těchto bojů uvnitř státu, které ať dopadnou jakkoliv, vždy zeslabují státní celek a jsou překážkou kulturního vývoje státu, jest hlavním důvodem, proč vznikající stát pokládá za jednu z prvních svých povinností, potlačovati takovéto mezirodové útoky. Ovšem vývoj jest tu jen povlovný, jen postupně přejímá stát ochranu zasažených právních statků, a zbytky primitivních poměrů nacházíme ještě i ve společnosti dnešní. Jest to jednak trestní moc rodiny proti nedospělým dětem, stíhání krádeží v rodině jen k návrhu hlavy rodiny, způsob trestání zlého nakládání mezi členy rodiny, jednak zvyk souboje, který se přes přísné tresty stále v určitých vrstvách udržuje a jež jest jen svémocným trestáním útoků na čest.

Druhou skupinu právních statků, jimž poskytuje stát trestem ochrany od svých počátků, tvoří ony zájmy, jež jsou podmínkou trvání státu sama. Útoky proti těmto zájmům jsou na př. zrada a jiná dorozumění s nepřítelem, zbabělost ve válce, zvláště však takové činy, jimiž se podle náboženských názorů doby svolává na společenský celek, v němž se staly,

pomsta uraženého božstva. Sem patří nejen činy, kterými se přímo projevuje neúcta k božstvu, nýbrž i mnohé jiné činy společenskému celku nebezpečné, jmenovitě těžké poklesky proti řádu pohlavnímu.

Při této skupině trestných činů dlužno upozorniti na to, že zpravidla u nich trest neměl povahu odplaty zla zlem, nýbrž buď oběti, jež byla přinášena na usmířenou rozhněvanému božstvu, nebo vyloučení ze státního společenství, což ovšem při tehdejších poměrech mezistátních znamenalo téměř jistou záhubu; nenalezli takto vyobcovaný nikde útočiště a každý člen jeho dřívějšího společenství měl právo, ne-li povinnost, jej usmrtiti, kdekoliv jej přistihl.

Naproti tomu trest, jež ukládal stát na útoky, proti nimž se bránilo rodové společenství dříve svémocí, t. j. krevní pomstou, podržel ještě daleko do středověku ráz skutečné pomsty. Ano, odplata přiměřeným zlem byla tu již kulturním pokrokem, poněvadž byla důkazem, že se státu podařilo snahu po zničení protivníka zmírniti ve snahu po vyrovnání s ním podle zásady „oko za oko, zub za zub“. I tato myšlenka nalézá ještě v novodobém právu dozvuky v představě, že jediným spravedlivým trestem za úmyslné usmrcení jest smrt pachatelova.

Oba právě naznačené kořeny trestního práva dosti brzy splynuly v jeden, v němž na sebe působily jak prvky veřejné sebeobrany státu, tak prvky soukromé sebeobrany. Toto povolné splývání obou prvků bylo podporováno tím, že se utužováním státního společenství okruh statků trestním právem chráněných stále šířil. Vedle existence státu chrání se postupně i forma státního zřízení i bezpečnost výkonů státních orgánů, na druhé straně pak pro postupný rozklad rodového společenství zabírá stát v okruh své ochrany i zájmy, kterých chránilo doposud společenstvo samo, tak věrnost manželskou, povinnosti rodičů vůči dětem a naopak a pod. Tak vedle prvku pomsty a náboženské oběti počíná se, ovšem nesměle, uplatňovati v trestním právu prvek rodinné kázně, snaha po vypěstění rodu způsobilého ke společenskému životu.

Rozvoj společenského života vede dále k tomu, že jsou v okruh trestní ochrany pojímány nejen zájmy státní a zájmy jednotlivců, nýbrž i zájmy společné skupinám jednotlivců nebo všem jednotlivcům ve státě sdruženým a důležité pro

společenský život. Sem patří ochrana bezpečnosti cest, trhu, oběhu peněz, polního hospodářství, k nimž přistupuje v novější době vývojem průmyslové a obchodní činnosti i ochrana zájmů z ní vyplývajících. Do okruhu těchto společenských zájmů přecházejí oddělením státu od církve i zájmy plynoucí z náboženského společenství a zvláště zájem na mravnosti pohlavní.

Tak docházíme k poznatku, že nynější trestní právo poskytuje ochrany třem rozličným skupinám zájmů. Jsou to:

1. Zájmy státu, na př. bezpečnost státního území, zřízení i orgánů zvláště důležitých, jmenovitě panovníka, zákonodárných sborů, soudů a jiných úřadů. Dalším předmětem ochrany v zájmu státním jest bezpečnost výkonu jednotlivých státních funkcí, ať pak tu jde o výkon soudní pravomoci, nebo výkon správní, ať jde o výkon úředního státního orgánu, nebo o výkon veřejných práv jednotlivcem, na př. práva volebního.

2. Statky, jež jsou chráněny v zájmu jednotlivců, jako jsou život, zdraví, svoboda, jmění, čest a jiné statky nehmotné. (Právo autorské, známkové, patentní.)

3. Statky, které se chrání v zájmu společenském, nehledě na konkrétní úpravu společenství státního. Sem patří čistota styků pohlavních, svoboda mimostátních svazků společenských, jako národnostní, církví, bezpečnost oběhu peněz, bezpečnost listin důležitých pro společenský styk, tedy jmenovitě listin veřejných, bezpečnost zařízení sloužících veřejné dopravě, jako cest, železnic, telegrafu a pod., posléze veřejná bezpečnost vůbec, jež může býti ohrožena poškozováním hrází, nedbáním předpisů a zvyklostí sloužících k udržení bezpečnosti a pod.

b) *Vlastnosti zločinného útoku.*

I. *Bezprávnost zločinného jednání.*

Jak jest patrné již z tohoto stručného náčrtku zájmů chráněných trestním právem, jde tu o nejrůznější zájmy, jež třídíme jen pro přehlednost, které však jsou ve skutečnosti vzájemně tak spjaté, že útok na kterýkoliv z nich zpravidla zasahuje zájmy nejrůznější. Tak na př. útok na celistvost státu dotýká se nejen zájmu na dalším trvání státu, nýbrž ohrožuje i obchod, působí škody majetkové, ano vede-li k válce, nebo vnitřním bojům, ohrožuje i životy a tělesnou zdatnost občan-

stva. Nebo útok na majetek může se dotýkati nejen majetkových zájmů přímo zasaženého, nýbrž i zájmů jeho věřitelů, zájmů, jež máme všichni na bezpečnosti svého majetku, konečně i zájmů státu samého, na př. na berní způsobilosti občanů, na pořádku a klidném rozvoji společenského života vůbec atd. Z toho již patrné, že útoky, od nichž trestní právo chrání, zasahují vždy nejen onen předmět, proti němuž přímo míří, nýbrž tím i společenský celek. Jest tu podobný zjev, jaký pozorujeme, zraníme-li kteroukoliv část živého organismu; i tu trpí tím nejen úd právě přímo zasažený, nýbrž i celý organismus. A jako organismus tvoří si zařízení, jimiž způsobené škody zase léčí, tak také společnost lidská, organizovaná ve státě, má svoje zařízení, kterými škody způsobené trestnými činy zase napravuje. Tak nejsou zájmy, které jsou trestným právem chráněny, odkázány jen na tuto ochranu, nýbrž řadou jiných opatření stát se chrání nebezpečných útoků. Sem patří v první řadě spolehlivá a jasná úprava vzájemných vztahů mezi obyvateli státu sama. Úprava tato děje se všelikými právními předpisy, které členíme v předpisy práva soukromého a veřejného podle toho, mají-li v přední řadě na mysli zájmy jednotlivců, či zájmy společenství státního sama. Uvědomíme-li si nyní, že trestný čin míří proti zájmům, které jsou již upraveny jinými obory právními než právem trestním, můžeme také říci, že trestný čin míří proti právu, neboli že zločin jest vždy bezprávním.

2. Trestnost zločinného jednání.

Není myslitelný zločin, který by nebyl bezprávním, poněvadž pravoměrné jsou jen ty činy, které se shodují se zájmy, jež stát chce míti chráněny, nebo se aspoň nedotýkají žádného zájmu tak závažně, že by stát pokládal za nutné je zakázati. Naproti tomu jest myslitelné bezprávní, které není zločinem, poněvadž stát pokládá zájmy zasažené takovýmto bezprávním za dostatečně chráněné jinými prostředky. Tak jest jistě bezprávním, nezaplátím-li splatný dluh. Ale zájmy, kterých se toto bezprávní dotýká, jsou dostatečně chráněny jinými právními opatřeními. Můžeť se věřitel domáhati zaplacení žalobou a může exekuci povolati na pomoc i státní moc, aby mu dopomohla k jeho právu třeba násilím. Kde jest vlastně hra-

nice mezi bezprávním trestným a netrestným, bylo a bývá v teorii trestního práva různě vyjadřováno.

Máme za to, že rozdíl mezi trestným a netrestným bezprávním vůbec nelze jednotně řešiti jedinou formulí pro všechny doby a různé státy, nýbrž že tu rozhodují představy o účelnosti trestní ochrany. To jest, zákonodárce prohlásí za trestná ta bezprávní, při nichž si slibuje, že trestem spíše dosáhne žádoucího účinku účelné ochrany zasaženého právního statku než opatřeními jinými. Ovšem i toto pravidlo má svoje výjimky, způsobené hlavně tím, že se dědí ustanovení trestní z pokolení na pokolení, a že tedy i v nových zákonech nalézáme trestní předpisy, týkající se právních statků, při nichž snad v dřívější některé době trestní ochrana byla účelná, které by však nyní mohly snad býti účelněji chráněny opatřeními jinými. To však nikterak neubírá platnosti vedoucí zásadě svrchu uvedené, s níž se vždy setkáváme tam, kde má býti trestní ochranou opatřen nějaký nový zájem. U nás ovšem, kde jest v podstatě též trestní zákoník v platnosti déle než 100 let, si tuto myšlenku účelnosti méně uvědomujeme. Přes to i tu můžeme zjistiti, že byl trestní zákoník postupně doplňován novými předpisy, které se více méně snažily vyhověti potřebě trestní ochrany při nově vznikajících zájmech.

Ještě více jest to ovšem patrné v chystané osnově nového trestního zákoníku, kde celé skupiny nových, neb aspoň nově vymezených trestných činů snaží se vyhověti myšlence účelnosti v ochraně právních statků. Děje se to hlavně v oddíle, jednajícím o trestném vykořisťování, kde se trestem stíhá nejen lichva a vykořisťování čestného slibu, nýbrž i svádění k spekulacím obchodům cennými papíry nebo zbožím a nepřístojnosti při dražbách. Dále v oddílu, jednajícím o trestných jednáních proti hospodářskému řádu, kde se trestem stíhá nejen falšování potravin, nýbrž i nepravdivé vychvalování nabízeného zboží, poškozování hospodářské pověsti, vyhánění kursů, zneužívání pracovních sil osob mladistvých a žen atd.

Jen zcela všeobecně můžeme z těchto zjevů vyvoditi pravidlo, že zákonodárce prohlásí za trestná ta bezprávní, jež se dotýkají zájmů tak závažných, že před nimi zájmy, které jsou trestem zasaženy, ustupují do pozadí. To budou jen zájmy, které se dotýkají buď přímo, neb aspoň nepřímo pod-

mínek společenského bytí; vždyť jen takové zájmy mohou ospravedlniti, aby jim formou trestu byly obětovány zájmy jednotlivcovy. Tím si vysvětlujeme, proč jest trestní právo částí práva veřejného, proto totiž, že i tam, kde trestní právo chrání zájmy jednotlivců, činí tak jen tehdy, jsou-li činem zároveň zasaženy zájmy celku. Proto jest také trestní stíhání svěřeno zpravidla zvláštním státním orgánům (státnímu zastupitelství) a odpuštění zasaženého nebo napravení škody pachatelem zpravidla podstatně na trest nepůsobí.

3. Nebezpečnost zločinného jednání.

Viděli jsme, že rozhodným pro to, aby některý čin byl prohlášen za trestný, jest, aby zákonodárce pokládal ochranu zasaženého právního statku trestem za účelnou. Důvodem, proč trestáme, není tedy jen odplata za způsobenou škodu, nýbrž snaha, zabrániti v budoucnosti podobným škodám. Tato myšlenka byla v trestních zákonech dosti brzy uznána, byť ještě zákony tyto v zásadě stály na stanovisku odplaty. Stalo se to ustanoveními, v nichž se uplatnila myšlenka, že není podmínkou trestu, aby škoda, o níž jde, skutečně vznikla, nýbrž že stačí, aby tu bylo jisté značné nebezpečství této škody. Proto se setkáváme vedle činů, pro něž charakteristickou známkou v zevním světě jest skutečná nějaká škoda, s činy, kde netřeba skutečné škody, nýbrž jen jistého stupně pravděpodobnosti, že by mohla škoda vzniknouti. Jsou to tak zvané delikty*) ohrožující, při nichž se netrestá způsobená újma na právních statcích, nýbrž již nebezpečí, v němž se právní statky octly určitou činností pachatelovou. Tak bývá trestné již každé jednání, kterým mohla býti způsobena škoda ohněm nebo povodní.

Takovéto ohrožení právních statků je možné však při všech činech, při nichž pachatel nedosáhl zamýšleného výsledku, poněvadž mu v tom zabránila nějaká nahodilá překážka, t. j. na jeho vůli nezávislá. V těchto případech mluvíme o trestném pokusu. Případy pokusu a deliktů ohrožujících jsou nám důkazem, že myšlenka účelnosti vede zákonodárce k trestání také v případech, kdy nelze mluvit o nějaké odplatě, poněvadž žádná škoda nevznikla.

*) delikt = zaviněné protiprávní jednání.

Bezpečnost jedince proti libovůli státních orgánů vede však k požadavku, aby nebyl příliš rozšiřován okruh těchto případů, kde má býti trestáno pro pouhé nebezpečí bez skutečného zasažení cizího právního statku; jest totiž jisto, že pojem nebezpečí jest velmi pružný, a že by tedy snad mohl některý příliš opatrný soudce viděti nebezpečí již tam, kde průměrný názor pokládá pravděpodobnost, že by mohla škoda nastati, téměř za vyloučenou. Proto všechny moderní zákony došly k stanovení meze, za niž trestní právo jíti nemůže. Touto mezí jest hranice mezi vnitřní a vnější činností pachatelovou. Nikdo nemůže býti trestán za čin, který jeň zamýšlel. Třeba by mohlo býti toto uvažování, rozmyšlení, hledání prostředků za jistých okolností již samo nebezpečné, nemluvíme o něm jako o nebezpečí ve smyslu právním, dokud se neprojeví nějakým činem. Docházíme tedy k závěru, že trestným může býti jen jednání lidské, t. j. zevní projev nějakého chtění, a to buď tehdy, způsobí-li skutečně nějakou újmu cizím *) právním statkům, neb aspoň přivede-li je v nebezpečí takovéto újmy. Čin v tomto smyslu může býti zločinem, je-li bezprávím. Zločinem stává se pak to bezpráví, při němž pokládá zákonodárce trestní ochranu zasaženého neb ohroženého právního statku za účelnou.

c) Útoky beztrestné.

1. Beztrestnost jednání pravoměrného.

Všechny vlastnosti, které jsme se dosud snažili vystihnouti, jsou povahou svou poměrné, totiž v tom smyslu, že vyjadřují vždy jakýsi vztah zločinu k jiným zjevům, totiž buďto k právnímu řádu, nebo k cílům trestním právem sledovaným, nebo k našim názorům o pravděpodobnosti nebo nepravděpodobnosti určitého výsledku. Poněvadž pak protiprávnost, trestnost a nebezpečnost patří k pojmovým znakům zločinu, tyto pojmové znaky pak jsou relativní, plyne z toho logicky nutně, že není zločinu, jenž by byl zločinem vždy a všude. Neboť jako jest každá

*) Zasažení vlastních právních statků trestá se jen tehdy, jsou-li tím nepřímě zasaženy zájmy cizí. Tak sebezranění, je-li jim ohroženo plnění povinnosti vojenské, zničení vlastní věci, jsou-li tím zasaženy neb ohroženy statky a práva cizí.

z oněch tří složek, k nimž zločin do vztahu uvádíme, právní řád, potřeba trestání, vědomí nebezpečnosti, podrobena změnám podle kulturního vývoje, tak podléhá změnám i to, co určeno jest svým vztahem k těmto kulturním hodnotám, totiž zločin.

Právě touto poměrností v pojmu zločinu si vysvětlujeme, že mohou býti činy, které zevně vykazují všechny znaky, pro které bychom je jinak označili za zločiny, kterých však v určitém případě přece trestati nebudeme.

Jsou to především případy, kde čin k právnímu řádu jest v jiném poměru, než jaké předpokládáme při zločinu. Tak tomu jest nejen v případech, kde se útok na cizí, jinak chráněný právní statek děje přímo na základě právního příkazu, jako usmrcení a zranění ve válce, odnětí cizí věci při výkonu exekuce a pod., nýbrž i tam, kde stát buď výslovně nebo mlčky trpí takovéto útoky jinak protiprávné. Tak tomu jest v případě t. zv. nutné obrany, v němž máme před sebou čin, vykazující všechny zevní znaky trestného činu, kterého však přece netrestáme, poněvadž právní řád buď výslovně (jako u nás v § 2 g trestního zákona) nebo mlčky dovoluje, aby se ten, kdo jest na svých statcích ohrožen protiprávným útokem, přiměřeným násilím o to pokusil, aby hrozící nebezpečí od sebe odvrátil. Někdy právní řád dává toto právo obecně k ochraně každého ohroženého statku, jindy omezuje okruh statků, které mohou býti chráněny nutnou obranou, buď (v našem právu) pokud jde o jejich druh, nebo pokud jde o jejich vztah k pachateli.

2. Beztrestnost bezprávného jednání.

Podle toho, co jsme nahoře vyložili o tom, že bezprávnost jednání je podmínkou jeho trestnosti, jest vyloučena trestnost nějakého činu tím, že není bezprávným. Jsou však případy, kdy čin, mající všechny zevní znaky činu trestného, přece není trestný, ač zůstává bezprávným. Jest to především případ t. zv. stavu nouze, filosofy často řešený, o němž mluvíme tehdy, nemohu-li svůj právní statek zachrániti jinak, než poruším-li právní statek cizí. Na př. dva tonoucí drží se téhož prkna, jež jich obou unésti nemůže; tu jeden z nich druhého odstrčí, že tento utone, kdežto se pachatel mohl zachrániti jen tímto činem. Jiný příklad: Hořící dům nelze jinak za

chrániti než probořením susedovy zdi a pod. Takovéto případy podléhají různému posouzení. Jsou případy, kde právní řád opravňuje ohroženého, neb někoho jiného v jeho zájmu, aby použil nebo porušil cizí právní statek. V takových případech (v. na př. český řád požární z 25. května 1876 z. z. č. 45, moravský z 5. dubna 1873, z. z. č. 35) jest již vyloučena protiprávnost činu. Kde však toho není, přece netrestáme a trestní zákoníky zpravidla výslovně tu trestnost vylučují, právem usuzující, že by bylo protismyslné, aby trestní právo, jež tu jest k ochraně právních statků, nutilo ohroženého, aby obětoval svůj právní statek k záchraně cizího méně nebo stejně cenného. Ovšem jsou případy, kde právní řád přímo ukládá povinnost vytrpěti takovouto obětí, a tu se nelze dovolávati stavu nouze. Tak vojín, jenž by opustil předměty, kteréž má střežiti, aby zachránil svůj život.

Jiný případ, kde bezprávnost trvá, ale trestnost přestává, jest případ promlčení. Uplynula-li totiž od spáchání trestného činu delší doba, pokládá trestní právo za bezúčelné, aby trestalo, poněvadž má za to, že by již nebyl účelný trest, jenž by byl oddělen od činu tak dlouhým mezidobím. Podrobnější vyličení instituce promlčení vymyká se již z rámce této úvahy.

Podobně jest trestnost vyloučena tam, kde panovník použil svého práva trest prominouti, anebo kde stát již své trestní právo vykonal.

3. Beztrestnost pro nedostatek nebezpečnosti.

Řidší jsou případy, kde nastává beztrestnost pro vyloučenou nebezpečnost činu. Jako obecný důvod vyloučené trestnosti jest ovšem nedostatek nebezpečnosti nemyslitelný, neboť jak jsme viděli, vymezuje zákon trestné činy právě vzhledem k jejich nebezpečnosti; předem tedy z okruhu případů trestných vylučuje takové, kde by tohoto nebezpečí nebylo. Přes to jsou v našem právu ustanovení, v nichž si prominutí trestnosti nemůžeme vysvětliti jinak než tím, že obratem, který nastal po činu v mysli pachatelově, čin přestal býti nebezpečným. Ustanovení taková, kde účinná lítost vylučuje trestání, vidíme na př. při velezradě, souboji, zhářství, krádeži a zpronevěře. Ve všech těchto případech se předpokládá, že škoda

nevznikla nebo (při krádeži a zpronevěře) že byla nahrazena a že pachatel sám zabránil dalšímu šíření škodlivých účinků prozrazením velezrádného plánu nebo zabráněním požáru.

B. Vnitřní stránka zločinného jednání.

I. Příčetnost.

Trestní právo upravuje, jak jsme viděli, tu ochranu právních statků, již stát vykonává trestem. Předpokládá tedy, že čin má svou příčinu v bytosti, na niž může trest působiti. (Zjevů výjimečných, vyskytujících se v primitivním právu, kdy byla trestána také zvířata, si nevšímejme.) Bytostí, jež uvedené podmínce vyhovuje, může býti toliko člověk. Tím máme dáno první spojení mezi pachatelem a činem. Má-li býti pachatel trestán za zločinný výsledek, musí býti jeho příčinou. Slovo příčina v této souvislosti může však míti různý smysl, a poměrně brzo si právo uvědomilo rozdíly, které tu mohou vzniknouti.

Říkáme, že člověk jest příčinou určitého výsledku, především tehdy, nebylo-li by podle našich zkušeností došlo k výsledku, kdyby člověk nebyl učinil určitý pohyb. V tomto smyslu, kde jde o hledání fyzické příčiny, jest lhostejno, zda tento pohyb se stal úmyslně, či z nedbalosti, či dokonce vůbec nevědomky. Není to však lhostejno, dáme-li si otázku, zda byl člověk příčinou zločinného výsledku proto, abychom proti němu po případě nastupovali trestem. S tohoto stanoviska nemůžeme totiž při svých úvahách dbáti všech těch případů, kde byl sice člověk fyzickou příčinou zločinného výsledku, kdy však si musíme říci, že by byl trest zbytečný, poněvadž buď tělesný pohyb vůbec nesouvisel s duševní činností pachatelovou, jako při t. zv. pohybech reflexních, nebo pohybech vynucených násilím, nebo poněvadž člověk čin svůj podnikl v duševním stavu tak zvláštním, že nepodléhal motivům,*) jimiž se obyčejně lidé při svých činech dávají řídit. Tyto stavy nazýváme stavy nepřičetnosti, jež jsou buď nor-

*) motiv = pohnutka, základní myšlenka, uvědomělý důvod činu. Reagovati nač = odpovídati, ozvatí se na popud. Normální = pravidelný.

málními zjevy, jako jest dětství nebo spánek, nebo mohou býti následkem abnormálních, chorobných změn, jako jsou při duševních chorobách; ty mohou býti buď trvalé, nebo přechodné, jako při otravě alkoholem.

Co jest všem těmto stavům společné, o tom jsou nejrůznější názory. Nejrozšířenější jest mínění, že za činy spáchané v těchto stavech nelze proto trestati, že tu člověk nemá svobodné vůle. Jest pak velmi rozšířeno mínění, že by vůbec trestní právo nemělo smyslu, kdybychom neuznávali svobodné vůle. Praví se pak, že příčetný je ten, kdo jedná užívaje své svobodné vůle, a příčetnost tedy že jest totožná se svobodnou vůlí.

Máme za to, že otázka svobody nebo nesvobody vůle lidské, jež zaměstnávala lidstvo, jak známo, od nejstarších dob, nemá s trestním právem a zvláště s otázkou příčetnosti vůbec co činiti, a že ji proto klidně můžeme přenechati k rozřešení filosofům a theologům. Oč jde při otázce příčetnosti v trestním právu? Jen o to, abychom rozpoznali, zda máme činiti člověka, jenž jest příčinou zločinného výsledku, před trestním právem za tento výsledek odpovědným. Kdy jej učiníme odpovědným? Jistě tehdy, budeme-li si podle svých zkušeností slibovati, že potrestáním takového člověka dosáhneme těch výsledků, jichž trestním právem dosáhnouti chceme. Z toho již plyne, že tu jde o něco zcela jiného než o svobodu lidské vůle, čili o otázku, zda jest člověk nadpřirozenou mocí, aby byla jeho vůle v řetěze příčin a účinků příčinou, která sama nemá příčin dalších. Pro nás stačí, uvědomíme-li si, že my lidé skutečně na nynějším stupni svého kulturního vývoje hledíme na lidskou vůli jako na příčinu zločinného výsledku jinak než na jinou příčinu. Hledíme pak na ni proto jinak, poněvadž víme, že na ni možno působiti motivy. Takové motivy má právě trest vzbuditi v mysli pachatelově i v mysli ostatních lidí. Proto jest pro trestní právo rozhodné jen, zda člověk, jenž byl příčinou zločinného výsledku, spáchal svůj čin v takovém duševním stavu, v němž podléhal motivům, které řídí jednání průměrného člověka naší doby. Tato definice se zdá ovšem nejasnou, ježto se jí označuje jen rámeček, jenž může míti různý obsah podle toho, co pokládáme za „normální“. Není však možno pro obor trestního práva přesněji vymeziti duševní stav, který chceme vyjádřiti slo-

vem „příčetnost“. Ostatně nedopouštíme se tu větší nepřesnosti, než s jakou musí se spráteliti i jiné praktické vědy; není pojem nepřičetnosti ve smyslu trestního práva o nic méně přesný než pojem nemoci ve smyslu vědy lékařské. Ani nemoc nemůžeme jinak definovati než jako jistý druh úchylek od normálního tělesného stavu.

Příčetným tedy budeme pokládati toho člověka, který normálním způsobem reaguje na motivy. Člověk, jenž v takovémto stavu jednal, jest v jiném smyslu příčinou výsledku, který mu máme přičítati, než člověk nepřičetný. Není totiž jen tělesnou příčinou, nýbrž zároveň také příčinou duševní, poněvadž řetěz příčin a účinků můžeme stopovati nejen od výsledku k jeho tělesnému pohybu, nýbrž i ještě dále za tento pohyb do nitra pachatelova. To není možno při pohybech reflexních neb těch, jež se dějí nevědomky, ve spánku. Proto nejdříve trestní právo vylučuje trestání takovýchto činů. S nimi na stejném stupni stojí činy, jež někdo podniká jsa jiným k tomu tělesným násilím donucen. Podrobnější znalost duševního života staví však těmto činům, při nichž vědomí není zúčastněno, na roveň činy, které vyplynuly z duševního stavu od normálních odchýlného. Tak se dochází k poznání, že duševní stav dítěte jest jiný než duševní stav dospělého člověka, že se dítě dává při svých činech řídit jinými motivy a jinak na motivy reaguje než člověk dospělý. Proto by byl také trest u nich neúčelný, poněvadž by právě nevyvolal těch účinků, na něž jest vypočten. Proto také pokládáme děti ve smyslu trestního práva za nepřičetné. Dosti pozdě si trestní právo konečně uvědomuje, že i mezi dospělými jsou osoby, které nepodléhají normálním motivům nebo nereagují normálně na tyto motivy. Jsou to jednak lidé, kteří po celý život zůstávají duševně dětmi, jednak lidé, jejichž duševní život jest porušen chorobou. Rozumí se, že tu bere zákon zření zprvu jen na nejnápadnější odchylky bijící do očí i neodborníku. Rozvojem vědy psychiatrické však docházíme k poznání, že jsou i jiné poruchy, které působí na duševní život stejným způsobem. Trestati také tyto abnormální lidi, bylo by neúčelné, poněvadž právě jejich duševní život řídí se jinými zákony, než jaký předpokládá trestní právo.

Z tohoto vymezení příčetnosti plyne důležitý důsledek

pro řešení otázky, kdo nesmí býti trestán jako nepřičetný. Otázka tato totiž v sobě zahrnuje otázky dvě. Především: jaké úchylky od pravidelnosti jeví duševní život choromyslného pachatele. To může v jednotlivém případě zjistiti toliko znalec lékař. Tím však ještě není zjištěna příčetnost nebo nepřičetnost. Jest totiž pak teprve úlohou soudcovou, aby uvážil, zda úchylky znalcem zjištěné jsou takového rázu, že již nemáme před sebou člověka, na něž předpisy trestního zákona jsou vypočteny, člověka, který by normálním motivům podléhal a na motivy normálně reagoval. Novější zákony tuto myšlenku vyjadřují slovy, že soudce musí, má-li někoho prohlásiti za nepřičetného, dojíti úsudku, že dotyčný pachatel není s to, aby poznal bezprávnost svého jednání, a aby zařídil dle tohoto poznatku své jednání.

Dodatky:

a) *Ochranná opatření proti nepřičetným.*

Podle toho trestní právo má co činiti toliko s osobami přičetnými a platné právo zmocňuje také trestního soudce, aby soudil jen o osobách přičetných. Novější práva v jednom směru jdou za tuto mez trestního práva. Uvědomují si totiž, že i osoby nepřičetné mohou býti svému okolí nebezpečné, a že tedy stát musí statků svých občanů chrániti také proti těmto osobám. Doposud se to dalo tím způsobem, že správní, policejní úřady měly za jistých okolností právo a povinnost nepřičetné nebezpečné osoby učiniti neškodnými tím, že je umístily v příslušných ústavech. Novější práva a také osnova našeho příštího trestního zákoníku dávají také trestnímu soudci tuto moc. Toto zadržení choromyslného nebezpečného pachatele v léčebném ústavě, třeba by se stalo z příkazu trestního soudce, není však nikdy trestem ve vlastním slova smyslu, nýbrž ochranným opatřením, které může trestní soudce naříditi z důvodu vhodnosti. Podobnou pravomoc propůjčuje osnova soudci i proti obecně nebezpečným pijákům, kterým pro opilost nemůže býti jejich čin přičítán za vinu.

b) *Trestání osob méně přičetných.*

Platné právo, které, jak jsme se zmínili, znalo jen nej-
krajnější stavy nepřičetnosti i laikovi do očí bijící, mohlo se

ovšem spokojiti tím, že stanovilo jen dvojí možnost: buď příčetný nebo nepřičetný. Věda psychiatrická nás však poslední dobu poučila, že, jako při tělesných chorobách není ostrého rozdílu mezi zdravím a nemocí, právě tak i mezi duševní chorobou, zaviňující nepřičetnost, a duševním zdravím jsou přechodné stavy, při nichž přičetnost není sice vyloučena, jest však snížena. Tak tomu bývá u některých slabomyslných, u osob stížených padoucníci, hysterií a pod.

Stanovisko, které by měl trestní zákonodárce zaujmouti k těmto stavům, jest doposud velmi sporné. Jedni tvrdí, že tu trest vůbec není na místě, poněvadž trest vypočten jest jen na osoby přičetné, že tedy má býti normální trest vyloučen i tehdy, je-li tato vlastnost i jen omezena. Tím by však bylo vyloučeno trestání velké části osob, které nyní trestu podléhají, poněvadž se právě mezi zločinnými osobami velmi často setkáváme s lidmi, jejichž duševní život jest porušen. Poněvadž pak tu jde o odchylky laikovi téměř zcela ucházející, způsobilo by netrestání takovýchto osob značné zeslabení důvěry v trestní spravedlnost, poněvadž by občanstvo jen nesnadno chápalo, proč ze dvou případů, mezi nimiž nevidí rozdílu, v jednom trest nastupuje, v druhém nikoliv. Zdá se proto účelnější připustiti i proti osobám méně přičetným trest, ale upravit trest tento způsobem přiměřeným chorobnému stavu pachatelovu. Osnova našeho trestního zákoníku řeší tuto otázku jinak. Praví totiž, že zmenšená přičetnost odůvodňuje snížení trestu proto, že právě pro svůj chorobný stav pachatel nemůže býti za svůj čin činěn tou měrou odpovědným, jako pachatel úplně zdravý; připouští však, aby tento zkrácený trest byl vykonáván způsobem přiměřeným chorobě pachatelově, a aby v tom případě, že by zůstal pachatel obecně nebezpečným i po vytrpění trestu, soudce jej mohl odkázat do léčebného ústavu právě tak, jako pachatele choromyslného.

2. V i n a.

a) *Formy viny.*

Trestní právo si velmi brzy uvědomilo, že i poměr přičetného pachatele k výsledku může býti různý. Záleží tu právě na tom, jakým způsobem zločinný výsledek souvisí s dušev-

ním životem pachatelovým. V podstatě možno s tohoto stanoviska členiti nepřehlednou řadu případů ve dvě skupiny. Buď si totiž pachatel výsledek představoval a jej chtěl, anebo si ho nepředstavoval, a proto ho také nechtěl, ale měl si jej představit a tato představa měla jej od činu zdržeti. Tam, kde jest některý z těchto stavů, mluvíme o vině. Vina ve smyslu trestního práva jest tedy duševní stav, pro nějž pachatele pokládáme za odpovědného z výsledku, poněvadž jest jeho příčinou nejen tělesně, nýbrž také duševně. Kde tedy není viny, tam nemůže býti ani trestu, poněvadž jest tu pachatel právě tak málo duševní příčinou výsledku, jako člověk nepřičetný. Viny není v tom případě, nastal-li činem něčím výsledek, kterého si ani nepředstavoval, ani nechtěl, ani za daných okolností neměl povinnost si představit.

Ony dva základní typy duševních stavů, při nichž mluvíme o vině, nazýváme úmyslem a nedbalostí. O úmyslu tedy mluvíme tehdy, chtěl-li pachatel výsledek, který jako možný účinek svého jednání si představoval. Tedy na př., chtěl-li usmrtiti určitého člověka a střílil-li za tím účelem po něm. Nedbalostí nazýváme takový stav, v němž si pachatel výsledku sice nepředstavoval, ale podle toho, co lze od průměrného, opatrného člověka očekávati, za daných okolností představit si měl. Tedy na př., střílil-li po zvěři, skryté za keřem, ač měl věděti, že za týmže keřem může býti skryt člověk, a usmrtil-li tohoto člověka.

Ovšem tento rozdíl mezi úmyslem a nedbalostí činíme, jen abychom si uvědomili oba krajní případy duševních stavů, v nichž možno mluvit ještě o vině. Ve skutečném životě duševní stavy, které mohou vyústiti ve zločinný výsledek, jsou tak složité, že mezi úmyslem a nedbalostí jsou povlovné přechody. Sem patří i případ t. zv. vědomé viny, totiž případ, kdy si pachatel výsledek sice představoval jako možný, jeho však nechtěl, doufaje, že k němu šťastnou náhodou nedojde. Na př. střílí-li lehkomyšlný střelec přes hlavu sehnutého honce, doufaje, že se honce v poslední chvíli nevzpřímí. V těchto případech nedbalost již těsně hraničí s úmyslem. Třeba si jen v hořejším případě místo honce představit střelcova nepřítele, a že střelec byl rád této náhodě, nemaje sice odvahy k vražednému útoku, souhlase však zcela se smrtí nepřítelovou,

bude-li náhoda tomu chtít, aby se ve chvíli výstřelu vzpřímil. V takovýchto případech mluvíme o úmyslu eventuálním, který, jak patrně, stojí na samé hranici mezi úmyslem a nedbalostí, liše se jen nepatrně od hrubé nedbalosti nebo zpujnosti.

Otázka, kdy můžeme mluvit o nedbalosti, jest ovšem mnohem složitější, než se zdá na první pohled a než můžeme vyložit v tomto stručném náčrtku. Povinnost, vzít v úvahu možný škodlivý výsledek, může totiž spočívat buď ve výslovných předpisech právních, tak při neopatrném zacházení s jedy nebo třaskavinami, nebo může spočívat ve zvyklostech obchodu, průmyslu, sportu a pod. Dlužno také uvážit, že v tomto směru jinak vymezíme povinnost někoho, kdo se úmyslně přivedl do nebezpečného stavu, na př. tím, že se opil, anebo kdo jest zavázán svým povoláním ke zvláštní opatrnosti, jako lékař, provádějící nebezpečnou operaci a pod. Tu právě přicházíme až k samému kořeni práva, tam, kde právo vybíhá v tak jemná a spleťtá vlákna, že je v těsném rámci tohoto pojednání nemůžeme stopovat. Tam, kde není viny, mluvíme o náhodě. Vidíme tedy, že trestnost činu jest vyloučena tam, kde byl jednající člověk buď nepřičetný, anebo kde výsledek nastal toliko náhodou.

b) *Vina a omyl.*

V dosavadních úvahách o vině jsme předpokládali, že představy pachatelovy se kryly se skutečností. Nutno se nyní zmínit několika slovy o případech, kde tomu tak není, čili kde pachatel jednal pod působením omylu. Již z hořejších výkladů vyplývá, že omyl vylučuje úmysl tam, kde pachatel nepokládal omylem výsledek za možný, neboť tu se právě nedostává k úmyslu vůle výsledek způsobit. Pokud tu jde o nedbalost, bude podle hořejších zásad záviseti na okolnostech případu, totiž na tom, zda tu byla povinnost, aby vzal pachatel při svém jednání v úvahu možnost výsledku. Obtížnější jest případ opačný, kde pachatel pokládal omylem zločinný výsledek za možný, ač ve skutečnosti možný nebyl, na př. chtěl usmrtit určitou osobu, jejíž postavu vidí před sebou, nevěda, že osoba tato jest již mrtva. Řešení těchto případů jest jak v teorii tak v praxi sporné. Máme za to, že dojdeme k nejsprávnějším výsledkům, přičítáme-li pacha-

teli výsledek, který si představoval buď i omylem, pokud představy jeho se pohybovaly v rámci normálního myšlení průměrného člověka. Nebudeme tedy trestati člověka, jenž omylem za to měl, že zařikáváním může protivníkovi způsobit nemoc, budeme však trestati toho, jenž omylem místo jedu namíchal svému nepříteli do nápoje cukru. Zásadní řešení těchto otázek vyžadovalo by ovšem zase výkladů, které přesahují rámec této úvahy.

c) *Spoluvina.*

Vina spočívá vždy v jistém duševním stavu pachatelově, jest čímsi čistě osobním, a proto jest v trestním zákoně, vybudovaném na myšlence viny, nemyšlitelno, aby byl někdo odpovědným za cizí vinu. Mluvíme-li tedy ještě nyní o spoluvině, užíváme nevhodného výrazu převzatého z dob, kdy trestní právo znalo ještě ručení za výsledek nezaviněný, a mohlo tedy ještě někomu přičítati ručení za cizí vinu. Co nyní nazýváme spoluvinou, jest něco podstatně jiného. Shrneme totiž pod tímto názvem případy, v nichž zločinný výsledek přičítáme několika pachatelům. Tato součinnost několika osob jest možná v několika tvarech, z nichž dva, poněvadž nevykazují žádných zvláštností, necháváme stranou; totiž případ, kdy k pojmu činu náleží součinnost několika pachatelů, jako při pozdvižení, při rvačce, dále případ, kdy způsoben byl sice výsledek součinností dvou nebo více osob, kde však jeden nevěděl o součinnosti druhého. Tu totiž nemůže tato součinnost míti vliv na vinu pachatelovu, poněvadž v jeho představách netvořila součinnost druhého jednu z podmínek chtěného výsledku.

Složitější jsou případy, kde jest právě v představách pachatelových o podmínkách výsledku součinnost jiné osoby. To jest možné ve třech útvarech. Buď totiž pachatel i jeho spoluvinník, jež v tomto případě nazýváme spolupachatelem, chtějí společnou činností výsledku dosáhnouti. Obá jsou v tomto případě pachateli, oba podnikají — nehledě na činnost druhovu — činnost již o sobě trestnou jako onen čin, který oba provéstí zamýšlejí, na př. když dvě osoby společně někoho zavraždí, okradou. Od tohoto případu liší se případ pomocnictví tím že jeden ze spoluvinníků podniká činnost,

kteřá sice v představách obou jest podmínkou zamýšleného zločinného výsledku, kteřá však o sobě není tou trestnou činností, kteřou podniká vlastní pachatel. Na př. ze dvou spoluvinníků jeden vraždí, krađe, zatím co pomocník hlídá místo činu. Trestnou se stává činnost pomocnická právě jen tím, že jest podle úmyslu svého původce podmínkou trestného výsledku. Tak jest pomocníkem nejen ten, kdo opatřuje prostředky k provedení zločinu, odstraňuje překážky provedení zločinu bránící, nýbrž i ten, kdo usnadňuje pachateli provedení činu radou, poučením, slibem pomoci po činu. Tato činnost liší se jen nepatrně od činnosti návodcovy. Návodcem nazýváme toho spoluvinníka, jenž v druhovi zločinný úmysl vzbudí.

Všimneme-li si těchto případů důkladněji, vidíme, že rozdíl mezi nimi a případy samostatného pachatelství není ve vině, nýbrž ve způsobu provedení zločinného úmyslu, v tom totiž, že jako nástroje k dosažení zločinného cíle používá se činnosti druhé osoby. Důsledkem toho jest, že za tentýž zločinný výsledek jest trestáno několik osob. To však nevyplývá z toho, že by byla mezi nimi vina jakýmsi způsobem rozdělena, což jest podle hořejších výkladů vůbec nemyslitelno, nýbrž že řetěz příčin a účinků nekončí se v činnosti jediného člověka, nýbrž v činnosti lidí několika. Důsledkem toho jest, že nutno vinu a trestnost u každého spoluvinníka posuzovati zvláště, a že, je-li v řadě podmínek výsledku čin člověka nepřičetného, ničeho to nemění na vině spoluvinníků přičetných, než tolik, že právě činnost osoby nepřičetné nebudeme pokládati za zločin, a že tedy vlastním pachatelem v tomto případě zůstává ten, kdo použil nepřičetného jako svého nástroje. V tomto případě mluvíme o t. zv. pachatelství nepřímém.

III. Trest.

A. Důvod trestání.

Každé trestní právní pravidlo se skládá, jak jsme viděli, ze dvou částí, z nichž první vymezuje podmínky, za nichž stát může trestati, druhá způsob, jakým má trestati. Tytéž důvody, které vedly k požadavku přesného zákonného vy-

mezení podmínek trestání, vedly také k požadavku, aby byl předem zákonem vymezen i způsob trestání.

Způsob, jakým stát kdy své trestní právo vykonává, závisí ovšem, jako všechna opatření státu, na stupni kultury, k němuž došel. Podle toho jest otázka přiměřeného způsobu trestání z nejsložitějších otázek právně politických vůbec.

Nutno zde upozorniti aspoň na dvě hlediska, která jsou rozhodna pro utváření se výkonu trestu.

Především jest tu hodnota, již přisuzuje zákonodárce lidské bytosti. Mohlo by se zdáti, že v tomto směru není rozdílu, a že člověk přičetný vždy bude zákonodárci státi na vrcholu stupnice jeho hodnot. Tomu však tak není; naopak ono vysoké hodnocení každého jednotlivého individua, které nyní pokládáme za samozřejmé, jest teprve výsledkem dlouhého kulturního vývoje. Jest dosti vysoký stupeň kultury, na němž ještě průměrné lidské individuum téměř vůbec se necení. I zájem, který nám se nyní zdá dosti podružným, jest tu s to, aby v očích zákonodárcových vyvážil hodnotu individua. Tak vidíme ještě hluboko do nového věku, že trest smrti vypsán jest na činy, které nyní stíháme trestem mnohem mírnějším. Také tresty zmrzačením a veřejnou potupou, které bychom nyní sotva srovnali s důstojností lidskou, udržely se velmi dlouho.

S tohoto stanoviska nebudeme pokládati za náhodu, že totéž hnutí, jež požadovalo přesného vymezení podmínek trestání, žádalo také podstatného zmírnění dosavadních způsobů trestání. Obojí bylo jen důsledkem zvýšeného hodnocení lidského individua, hodnocení, jež již nepřipouštělo, aby bylo individuum v zájmu státního společenství slepě ničeno, nýbrž žádalo, aby byl i ve zločinci respektován občan tím, že se mu nesmějí ukládati větší břemena, utrpení, než kolik vyžaduje spravedlnost.

Tím přicházíme k druhé ideji, která působí na utváření se trestů. Jest to idea, že trest musí býti spravedlivý, t. j. že musí býti ve správném poměru k činu, který k trestání zavdal podnět.

V čem tento správný poměr spočívá, o tom se ovšem mínění velmi rozcházejí, a není téměř filosofické školy, jež by se nebyla pokoušela řešiti tuto otázku svým způsobem.

Obyčejně se mínění tu projevená dělí ve dvě veliké skupiny, podle toho, vidí-li v trestu jen odplatu zla zlem, či zda v něm vidí prostředek k dosažení některého účelu. Se stanoviska prvního učení by byl tedy spravedlivým trest, při němž by se rovnalo zlo způsobené pachateli zlu, které přivodil pachatel svým činem. Se stanoviska druhého učení by byl spravedlivý trest, jenž by byl způsobitý dosáhnouti žádoucích účinků.

Zdá se mi, že toto dělení nauk o důvodu trestání není správné, ježto znaky, které mají každou z obou skupin charakterisovati, se vzájemně nevylučují; vždyť i odplatný trest může býti účelný, a naopak trest, stanovený podle myšlenky účelnosti, jest odplatou. Myšlenku účelnosti vůbec nepokládáme za vhodnou k třídění trestních soustav, protože, jak jsme se pokoušeli svrchu dokázati, není myslitelný trest, kterým by zákonodárce nebyl sledoval nějakého účelu. Neboť kdybychom předpokládali něco takového, přisuzovali bychom zákonodárci jednání bytosti zcela nerozumné. Každý čin rozumného člověka má nějaký účel, a proto musíme předpokládati, že i trest, jak byl zákonodárcem vymezen, byl stanoven za nějakým účelem.

Ovšem může býti spor o tom, zda účel zákonodárcem sledovaný jest žádoucí, nebo vůbec lidskými silami dosažitelný.

Snážíme-li se uvědomiti si, jaký účel asi zákonodárce sledoval tresty odplatnými, t. j. tresty, při nichž zlo pachatelem způsobené mělo býti vyváženo zlem, které pachatel má vytrpěti, přicházíme k odpovědi různé podle toho, přisuzujeme-li zákonodárci úmysl uplatnění jakési nadzemské, metafysické cíle, či toliko úmysly, jež by mohly dojít splnění již na tomto světě. V prvním případě mohl by zákonodárce, jenž by viděl ve zločinu hřích, míti na mysli nadmyslný cíl, smýti hřích tento pachatelovým utrpením. Tento cíl se však podle nynějších našich názorů vymyká z okruhu činnosti státu, a vynucené utrpení není ani podle našich mravních a náboženských názorů samo s to, aby hřích smylo. Trestnímu právu, vybudovanému na této myšlence, bránil by právě u nábožensky cítících lidí zákaz Písma: „Nesud'te, abyste ne-

byli souzeni.“ Jest si však možno pomyslet účelný odplatný trest, i pohybuje-li se na pevné půdě tohoto světa. Dlužno jen předpokládati, že všichni lidé jsou stejní a že na ně tedy též trest působí stejně. V tom případě odplatný trest by působil nejen na toho, kdo byl přímo zasažen, nýbrž i na všechny ostatní lidi, tím totiž, že by trestem nastalo u myslících lidí uspokojivé vědomí, že jest tu řád, podle něhož si nikdo bezprávně nemůže opatřovati nějakých výhod, poněvadž jest tu trest, který jej opět o tyto výhody připraví. Duševní klid občanstva, spoléhajícího ve spravedlivou odplatu, by tu byl cílem, jehož by se snažil stát trestem dosáhnouti. Třeba bychom mohli připustiti, že by byl tento cíl myslitelný jako účel trestání, dlužno vážně pochybovati o tom, že by byl odplatný trest přiměřeným prostředkem k jeho dosažení. Neboť, nehledíme-li ani k tomu, že nemožno řešiti rovnici mezi zlem, které činem bylo způsobeno, a zlem, jež pachatel v trestu má vytrpěti (poněvadž tu jde o veličiny, které nelze vzájemně měřiti), předpokládal by účelný odplatný trest, že všichni lidé jsou stejní. Proto také odplatný trest nalézal opory jen v racionalistických soustavách filosofických,*) jež neměly na mysli skutečné lidi, nýbrž pojem člověka. Nelze ovšem přehlížeti, že tyto filosofické soustavy měly pro vývoj trestního práva a naší kultury vůbec význam dalekosáhlý. Vždyť ony to právě byly, jež zdůrazňujíce v každém individuu skrytou lidskou důstojnost, zvýšily jednak hodnocení individua, jednak učinily libovůli v trestním právu nemožnou, neboť z nich čerpány hlavní důvody pro zásadu, že trest musí býti zákonem předem stanoven.

Nyní, kdy bylo tohoto cíle dosaženo, zdá se nám, že jest již čas, uvědomiti si také stinné důsledky těchto teorií. Především jest neudržitelný již jejich předpoklad, že lidé jsou stejní. Lidé, kteří se dopouštějí zločinů, mají nejen nejruznější vlastnosti, nýbrž docházejí k trestným činům i nejruznějšími životními osudy. Okolnost, že tyto činy snad zevně mají některé znaky společné, nemůže nám zakrýti poznatek, že by byl stejný trest za tyto činy nespravedlivý; neboť není jen ne-

*) racionalismus značí snahu zjednati všude platnost rozumovému pochopení věci.

spravedlností stejným lidem měřiti nestejně, nýbrž i měřiti nestejným lidem stejně.

Tím se ovšem stává význam trestného činu jiným, než byl za vlády teorií ryze odplatných. Neboť, předpokládáme-li, že všichni lidé jsou stejní, můžeme je při posuzování jejich činů nechati stranou, a trestati jen podle toho, jakého činu se dopustili. Víme-li však, že stejní nejsou, káže spravedlnost, abychom vzali při stanovení trestu v úvahu nejen čin, nýbrž i osobnost pachatelovu, čili pokládali čin pouze za známku, symptom, že pachatel má vlastnosti, pro něž jej nutno trestati.

Ovšem nelze tu jíti opět do zámezí a pohlížeti na trest stejně, jako lékař pohlíží na lék. Vždyť při trestání nejde jako při léčení o opatření v zájmu zasaženého, nýbrž trestání ve smyslu trestního práva jest vždy funkcí *) sociální, funkcí, řídící se zásadou *sociální* účelnosti a hospodárnosti, funkcí, která někdy toho vyžaduje, aby zájem jednotlivcův ustoupil zájmům celku. Trestání pak nepůsobí jen na trestaného, nýbrž i na jeho okolí odstrašujíc ty, kteří by snad bez tohoto příkladu snáze podlehli zločinnosti, a udržujíc ostatní v jistotě a klidu, že statky, pro společenský život nutné, jsou přiměřeně chráněny od zločinných útoků. Nalézti s tohoto stanoviska správný střed mezi zájmy trestaného a zájmy společnosti, jest nejobtížnější úlohou kriminální politiky; musí přihlížeti nejen k významu zasaženého statku, k okolnostem a způsobu jeho zasažení, nýbrž i k duševnímu stavu pachatele při činu, čili k stupni jeho viny, a k osobním vlastnostem i životním osudům, které vedly pachatele ke zločinu. Úloha jest ztížena tím, že musí býti trest, jak bylo vyloženo nahoře, v zákoně předem vymezen. Proto trestní zákony nemohou stanoviti zpravidla v zákoně trest jedním způsobem pro všechny činy určitého druhu, nýbrž musí se spokojiti vymezením nejnížší a nejvyšší sazby, mezi nimiž soudce v každém jednotlivém případě teprve přiměřený trest určí.

*) funkce = konání, činnost, výkon.

B. Náčrtek trestní soustavy.

a) Podle platného práva.

Hlavní tresty, jež platné právo zná, jsou trest smrti, trest na svobodě a tresty majetkové.

O oprávněnosti státu, trestati smrtí, se mínění velmi rozcházejí. Jakkoliv nelze upříti, že trest smrti jest neúčinnějším prostředkem k vyloučení individua, jež se ukázalo neschopným společenského života, a že působí odstrašujícím vlivem na jistou část osob, které by se jinak daly strhnouti k těžkým zločinům, máme přece za to, že by bylo záhodno, trest tento z trestních opatření státu vyloučiti. Neboť nehledě k tomu, že odstrašující účinek trestu smrti často jest vyvážen jakousi přitažlivostí, již vykonává myšlenka rychlého skončení všech útrap na zoufalá individua, jež se nejsnáze dávají strhnouti k nejtěžším zločinům, nelze přehlédnouti, že každý rozsudek jest jen dílem lidským, a že tedy není vyloučena možnost, že by omylem smrt musil vytrpěti nevinný. Tato myšlenka jest nám pak při dnešním hodnocení každého individua nesnesitelná.

Tresty na svobodě jsou druhu dvojího: žalář a vězení. Žalář, jenž může býti buď těžký nebo prostý, ukládá se buď na doživotí, nebo v době od 6ti měsíců do 20ti let. Vězení, jež má také dva druhy, vyskytuje se v sazbách od 24 hodin do 3 let. Ovšem má soudce za jistých okolností právo jíti i pod nejnižší sazbu trestní a připustiti výkon prostého vězení ve formě t. zv. vězení domácího. Trest majetkový jest zpravidla trestem peněžitým a vyskytuje se v sazbách od dvou korun do dvaceti tisíc. Místo nedobytného trestu peněžitého ukládá se vězení zpravidla v sazbě jednoho dne za každých deset korun.

Vedle těchto hlavních trestů zná náš zákon tresty vedlejší, a to jak na svobodě, tak na jmění, tak konečně na cti. Takovými vedlejšími tresty na svobodě jsou vypovězení ze všech království a zemí na říšské radě zastoupených, jež však jest přípustno jen proti cizincům, odsouzeným pro zločin. Při některých přečinech a přestupcích a při jistých zločinech jest přípustno vyhoštění z jistého místa, země, nebo proti cizincům z celého státu. Jako tresty majetkové vyskytuje se též propadnutí zboží, věcí prodejných a náradí. Vedlejší tresty na cti jsou jisté újmy v čestných občanských právech, které

nastávají při odsouzení pro zločin a některé přečiny a přestupky. Sem můžeme počítati i uveřejnění rozsudku, jež jest zavedeno v některých novějších trestních zákonech, a důtku, kterou připouští trestní zákoník jako trest při některých deliktech, spáchaných uvnitř rodiny.

Výkon trestu jest upraven podrobnými předpisy, jichž nelze na tomto místě dále stopovat. Jen tolik dodáváme, že žalář delší roku odpykává se v samostatných trestnicích, v nichž jest postaráno o to, aby soustavným působením na mysl a zvyky trestance bylo dosaženo jeho polepšení.

Tresty na svobodě odpykávají se buď ve společné vazbě nebo v samovazbě. Mínění o ceně každého z těchto způsobů výkonu trestu velmi se rozcházejí. Zdá se však přece, že doby, kdy byla pokládána samovazba za všeholék, stejně vyhovující všem účelům trestu na svobodě, pominuly, a že zvítězí názor, že pro formu výkonu trestu není jiného měřítka než individualita trestance.

Vedle trestu může trestní soud za jistých okolností vyřknouti, že jest přípustno, aby byl pachatel po odpykání trestu dán do donucovací pracovny nebo postaven pod policejní dozor. Tato ochranná opatření proti nebezpečným nebo práce se štítícím individuí nemají podle našeho práva ráz trestu, nýbrž jsou opatřeními správními, policejními.

b) *Trestní soustava osnovy trestního zákoníku.*

Podstatnou změnu trestního systému chystá osnova trestního zákoníku. Zmíníme se zde jen o nejdůležitějších novotách.

Trest smrti jest v osnově vypsán na mnohem menší okruh trestných činů než v platném právu, a i tu zpravidla soudce může voliti mezi smrtí a doživotním žalářem. Jen ve dvou celkem výjimečných případech bude trest smrti závazný.

Tresty na svobodě zná osnova tři, totiž žalář, vězení a vazbu. Žalář, jenž se vyskytuje buď jako doživotní, nebo v sazbách od jednoho do dvaceti let, bude se vykonávati vždy ve zvláštních ústavech. Vězení přípustno jest v sazbách od tří dnů do dvaceti let. Trvá-li déle než rok, vykonává se také ve zvláštních věznicích, od žalářů rozličných, jinak odpykává se v trestnicích soudních. Vazba může býti uložena na jeden den až pět let a odpykává se vždy v trestnici soudní, ovšem odděleně od vězení.

Výkon trestu v samostatných trestnicích bude zařízen podle myšlenky výchovného působení na trestance. K tomu cíli budou trestanci nejen rozděleni ve tři třídy, lišící se od sebe jistými výhodami, v nichž postup do vyšší třídy záviseti bude na dobrém chování trestancově, nýbrž budou zřízeny i zvláštní přechodné ústavy, v nichž budou trestanci, kteří prokazují chování zvláště dobré, zaměstnáváni polními pracemi, a budou požívati jisté vyšší svobody, která je má připravit na jejich propuštění. Zvláště bude asi působiti ku polepšení, že trestanci, kteří se dobře chovají, budou moci býti dříve z trestu propuštěni, a tak zkrátiti svůj trest až o jednu třetinu. Ovšem bude toto propuštění podmíněčné a bude moci býti odvoláno, nebude-li se trestanec po jistou zkušební dobu dobře chovati.

Výchovný účinek trestu bude dále zvýšen tím, že krátké tresty se budou odpykávati v samovazbě, v níž též budou drženi trestanci doposud zachovalí, na druhé straně pak trestanci, do nichž se lze obávati, že by na ostatní trestance škodlivě působili.

Pokuty peněžité, jichž osnova užívá častěji než platné právo, a které mohou býti uloženy někdy i vedle trestu na svobodě, zvláště vplynul-li čin ze zjištěnosti, jsou přípustné v sazbách od dvou korun do padesáti tisíc korun. Pokuty bude možno spláceti také ve splátkách, nebo nahraditi prací pro stát, zemí, okres neb obec.

Omezení občanských práv bude spojeno s trestem smrti a žaláře vždy, s trestem vězení tehdy, trvá-li déle půl roku, a vyznačuje-li se pachatel zvláštní surovostí, hrubou zjištěností, nestydatostí nebo štítěním se práce.

Tytéž důvody opravňují soudce, aby v případě, že mu zákon dává volbu mezi dvěma druhy trestů, což dle osnovy bude pravidlem, použil trestu přísnějšího. Zvláštní pozornost věnuje osnova zpětnosti, to jest případům, kdy se pachatel již trestaný znovu dopustil trestného činu, zvláště činu stejného druhu. Zpětnost odůvodňuje nejen za jistých okolností podstatné zvýšení trestního rámce, nýbrž je-li spojena s obecnou nebezpečností, může vésti i ke zvláštnímu ochrannému opatření proti trestanci, t. j. k tomu, že i po odpykání trestu bude moci býti zadržen ve zvláštním ústavě od tří do desíti let na tak dlouho, až jeho nebezpečnost pomine.

Naproti tomu zachovalost pachatelova jest z podmínek, za nichž soudce při lehčích přečinech a přestupcích bude moci trest podmínečně prominouti, t. j. vyřknouti, že k výkonu trestu nedojde, bude-li se pachatel po jistou zkušební dobu dobře chovati. Také bude moci doposud zachovalý pachatel, který si odpykal trest ne delší jednoho roku a který se pak po jistou řadu let dobře choval, žádati o svou rehabilitaci,*) či o výmaz svého potrestání s tím účinkem, že se nemusí na úřední dotazy přiznati ke svému potrestání, a že se jeho potrestání ve vysvědčeních o jeho mravech nesmí uváděti.

Že proti obecně nebezpečným choromyslným, méně přičetným a pijákům jsou přípustna ochranná opatření, zmínili jsme se svrchu.

C. Trestání osob mladistvých.

Na konec jest se nám několika slovy zmíniti o stanovisku, jež zaujímá trestní právo k zločinnosti osob mladistvých. Platné právo téměř nezná nějakých zvláštních ohledů na mladistvý věk pachatelův. Ačkoliv se i přičetnost, jako každá schopnost, vyvíjí teprve povlovně věkem, naše právo zná jen pevné věkové stupně, jež přičetnost buď vylučují, nebo ji odůvodňují (pokud ovšem závisí na věku). Při tom stanoví dvě věkové hranice domnívajíce se, že přičetnost stran těžkých zločinů začíná se dříve než stran zločinů ostatních. Tak přicházíme ke třem věkovým stupňům mladistvých zločinců. Děťství, trvajícím do desátého roku a vylučujícím přičetnost vůbec. Věk nedospělosti od desíti do čtrnácti let, připouštějící toliko přičítání zločinů v užším slova smyslu. Ovšem netroufal si ani náš zákonodárce v tomto útlém věku dítě podrobiti pravidelným trestům, nýbrž stanovil pro tyto nedospělé zločince zvláštní trest, uzavření na odděleném místě do šesti měsíců. Pro přečiny a přestupky mohou nedospělí, jimž se nedostává domácí kázně, býti odevzdáni k potrestání policejnímu úřadu, který je může za jistých okolností odkázati do polepšovny. Také proti nedospělým zločincům může soud vyřknouti, že po odpykání svého trestu mohou býti dodáni do

*) rehabilitace jest opatření, jímž se má osobě, která byla odsouzena a osvědčuje svou lítost a chová se řádně, vrátiti čestné společenské postavení dřívější.

polepšovny. Mladiství provinilci starší čtrnácti let podléhají pravidelným trestům, které však vzhledem na věk mají býti sníženy. Za podmínek, za nichž dospělí mohou býti odkázáni do donucovací pracovny, mohou býti mladiství mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem věku odkázáni do polepšovny.

Teprve v posledních letech učinilo ministerstvo spravedlnosti opatření, aby bylo aspoň při výkonu trestů u mladistvých dbáno cílů výchovných.

Osnova ovšem nemohla si tajiti, že tento způsob trestání mladistvých jest v odporu s tím, co nyní víme o duševním životě dítěte, a proto postavila trestání mladistvých na zcela nové základy. Mezi věk dětský, jenž se podle osnovy končí čtrnáctým rokem, a věk dospělosti, jenž se počíná devatenáctým rokem, vsunula osnova věkový stupeň t. zv. pochybné přičetnosti. U těchto zločinců musí totiž soud v každém jednotlivém případě zkoumati, zda duševní vývoj mladistvého již dosáhl toho stupně, že jej lze pokládati za přičetného. Není-li tomu tak, musí jej osvoboditi, může však, dojde-li k poznání, že příčinou zločinu byla vadnost výchovy, mladistvého provinilce odkázati do t. zv. ochranné výchovy. Tato ochranná výchova bude pod dohledem správních úřadů vykonávána buď v cizí rodině, nebo v přiměřeném ústavě.

I tehdy, byl-li mladistvý provinilec uznán přičetným, může mu soudce trest prominouti, jde-li o čin nepatrný, spáchaný z nerozváznosti, bujnosti a pod. Podmínečné odsouzení bude přípustno u mladistvých provinilců vyšší měrou než u dospělých a může býti spojeno s ochranným dozorem, který budou vykonávati důvěrníci soudu.

Při některých nepatrných činech může býti trest nahrazen ochrannou výchovou, při jiných může soudce naříditi dodání do ochranné výchovy po odpykání trestu.

Také výkon trestů na svobodě bude podrobnými předpisy tak upraven, aby se dosáhlo výchovných účelů trestu. Především nesmí mladistvý provinilec nikdy přijíti v trestu do styku s dospělými zločinci, a proto bude v trestnicích soudních odpykávati trest vždy v samovazbě, tresty pak delší tří neděl v přiměřených ústavech zařízených k výchově mladistvých trestanců.

OBSAH.

Str.

I. Trestní právo.

A. Úkoly trestního práva:

- a) Ochrana právních statků 3
- b) Ochrana občanské svobody 5

B. Zásady, podle nichž trestní právo plní své úkoly:

- a) Zásada účelnosti 6
- b) Zásada hospodárnosti 7

C. Pojem trestního práva 7

II. Zločin.

A. Vnější stránka zločinu:

- a) Předmět zločinného útoku 8
- b) Vlastnosti zločinného útoku:
 - 1. bezprávnost zločinného jednání 11
 - 2. trestnost zločinného jednání 12
 - 3. nebezpečnost zločinného jednání 14

c) Útoky beztrestné:

- 1. beztrestnost jednání pravoměrného 15
- 2. beztrestnost bezprávného jednání 16
- 3. beztrestnost pro nedostatek nebezpečnosti 17

B. Vnitřní stránka zločinu:

- 1. Příčetnost 18

D o d a t k y:

- a) Ochranná opatření proti nepřičetným 21
- b) Trestání osob méně přičetných ...

2. Vina.

- a) Formy viny 22
- b) Vina a omyl 23
- c) Spoluвина 24

III. Trest.

A. Důvod trestání 25

B. Náčrtek trestní soustavy:

- a) Podle platného práva 31
- b) Trestní soustava osnovy trestního zákoníku 32

C. Trestání osob mladistvých 34

V NAŠÍ NEJŠIRŠÍM VRSTVÁM URČENÉ KNIHOVNĚ

ZA VZDĚLÁNÍM

za účasti „Osvětového svazu“ redig. prof. dr. P. ZENKL, posud vyšlo:

1. Dr. L. HAŠKOVEC O NERVECH A NĚKTERÝCH CHOROBÁCH.
2. Dr. J. V. DANĚŠ BALKÁN PO VÁLCE r. 1913. (Zabaveno.)
3. R. PALLAS ZEMĚDĚLSTVÍ U NÁS I V CIZINĚ.
4. Dr. J. DRACHOVSKÝ. DANĚ. (Výklad daňového systému u nás i v cizině.)
5. Dr. K. KROFTA ČECHY ZA PŘEMYSLOVCŮ.
6. K. KARÁSEK JAK ULOŽITI PENÍZE.
7. Dr. BOH. BAXA SNĚM KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.
- 8.—9. Dr. JAN HEIDLER. ČESKÉ STRANY POLITICKÉ.
10. JIŘÍ JANDA O PTAČÍM STĚHOVÁNÍ.
11. Dr. AUG. KROUŽILKA ČEHO TŘEBA VĚDĚTI O DRÁZE.
- 12.—13. Dr. K. DOMIN. VELIKÁNI ŘÍŠE ROSTLINNĚ. (Se 6 obraz. příloh.)
14. Dr. ST. HANZLÍK POČASÍ A JEHO PŘEDPOVÍDÁNÍ.
15. Dr. V. JOACHIM. PRÁVA A POVINNOSTI OBČANA V OBCEI.
16. K. DOMORÁZEK SOKOLSTVO.
- 17.—19. Dr. F. HREJSA ... ČESKÁ REFORMACE.
20. J. KÁLVA AVIATIKA.
21. Dr. A. WIESNER INFEKCE A DESINFEKCE. (Čtvrté vyd.)
22. Dr. J. V. BOHUSLAV. POSLEDNÍ VŮLE.
23. Dr. FR. HÝBL ŘÍMSKÉ DĚJINY. I.
24. Dr. V. MLADĚJOVSKÝ BOJ PROTI DRAHOTĚ.
25. Dr. R. MATOUŠ RÁDCE POZŮSTALÝM PO ZEMŘ. A PADLÝCH.
26. Dr. E. VOZÁBOVÁ VÁLKA A RODINA.
- 27.—28. Dr. J. CHOUR MEZINÁRODNÍ PRÁVO.
29. Dr. J. RYBA PRVNÍ POMOC.
30. Dr. AUG. KROUŽILKA BRANNÁ MOC V MÍRU I VÁLCE.
31. Dr. F. POČTA Z MINULOSTI NAŠÍ ZEMĚ.
32. Dr. J. JENÍŠTA UMĚLÉ ZDROJE SVĚTELNĚ.
33. Dr. J. BRANBERGER .. JAK NASLOUCHATI HUDBĚ.
34. Prof. Č. VRABEC VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉHO ŽIVOTA.
35. Prof. E. ŠMEJKAL KULTURA DNEŠKA.
36. Dr. Č. KLIER VŠENÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.
- 37.—38. Dr. K. KROFTA ... MISTR JAN HUS.
39. Dr. K. KAVINA LÁSKA KVĚTIN.
40. Dr. FR. RAMBOUSEK. ŠKŮDCOVÉ ZDRAVÍ Z ŘÍŠE HMYZÍ.
- 41.—42. Dr. BŘ. FOUSTKA PÉČE O DÍTĚ.
43. Dr. J. KALLAB ZLOČIN A TREST.

Sv. 1.—10., 11. — 20., 21.—30. a 31.—40. této sbírky obdržeti lze ve vkusné vazbě spol. váz. za K 4.—. Desky na 10 sv. za 70 hal.

Jednotlivé svazky za 30 h. — Ve vydávání se pokračuje.

NAKLADATELSTVÍ JOS. R. VILÍMKA V PRAZE,

Spálená ulice čís. 13 n. — Filiálka: Vítězná I., Schottentring 1.

ZA VZDĚLÁNÍM — redakci prof. dr. P. Zenkla — vychází týdně ve svazáčcích po 30 h a předplácí se na 10 svazáčků K 3.— i s poštovní zásilkou. Každý svazáček jest ukončen. Odebíratí lze ve všech knihkupectvích. ♦ Nakladatelství Jos. R. Vilímka v Praze, Spálená ulice č. 13 n. Filiálka ve Vídni I., Schottentring 1. ♦ Tiskem „Unie“ v Praze.